

QUTDLIGSSAT

EN KULMINE I GRØNLAND
Om nedlæggelsen af kulbruddet
og byen

Pam: 622: (458) HAA

POLAR
PAM
4273

POLARPAM

Birte Haagen

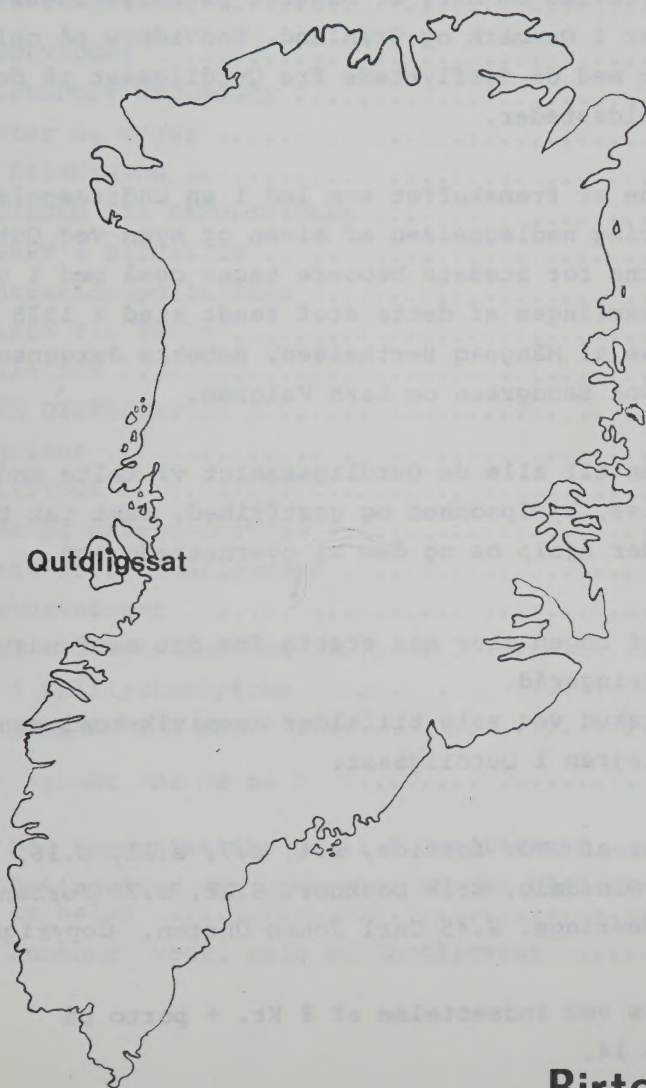

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
University of Alberta Libraries

QUTDLIGSSAT — EN KULMINE I GRØNLAND

Om nedlæggelsen af kulbruddet og byen.

BOREAL INSTITUTE
LIBRARY

Birte Haagen

Rec'd: May 6/80
Order No.: 12343
Price: \$5.50 dt. gla.
Acc. No.: Nijhoff

39693

FORORD

Denne bog er blevet til i samarbejde med Carl Johan Ohsten. Den er lavet i anledning af Aussivik-lejren juli 1977 i Qutdligssat. Lejrens emne er: Den grønlandske arbejder.

Det, der fortælles om her, er baseret på oplysninger fra diverse arkiver i Danmark og Grønland. Endvidere på oplysninger fra samtaler med de forflyttede fra Qutdligssat på deres nuværende opholdssteder.

Oplysningerne er fremskaffet som led i en undersøgelse af forholdene omkring nedlæggelsen af minen og byen ved Qutdligssat. Konsekvenserne for stedets beboere tages også med i undersøgelsen. Indsamlingen af dette stof fandt sted i 1975 med hjælp og deltagelse af Mánguaq Berthelsen, Rebekka Jørgensen, Josef Møller, Anthon Sandgreen og Lars Valgren.

Tak og hilsen til alle de Qutdligssamiut vi talte med. Tak for forståelse, hjælpsomhed og gæstfrihed, samt tak til alle de øvrige, der hjalp os og dem vi overnattede hos.

Udgivelsen af bogen sker med støtte fra det samfundsvidenskabelige forskningsråd.

Et evt. overskud ved salg tilfalder Aussivik-komiteen, der arrangerer lejren i Qutdligssat.

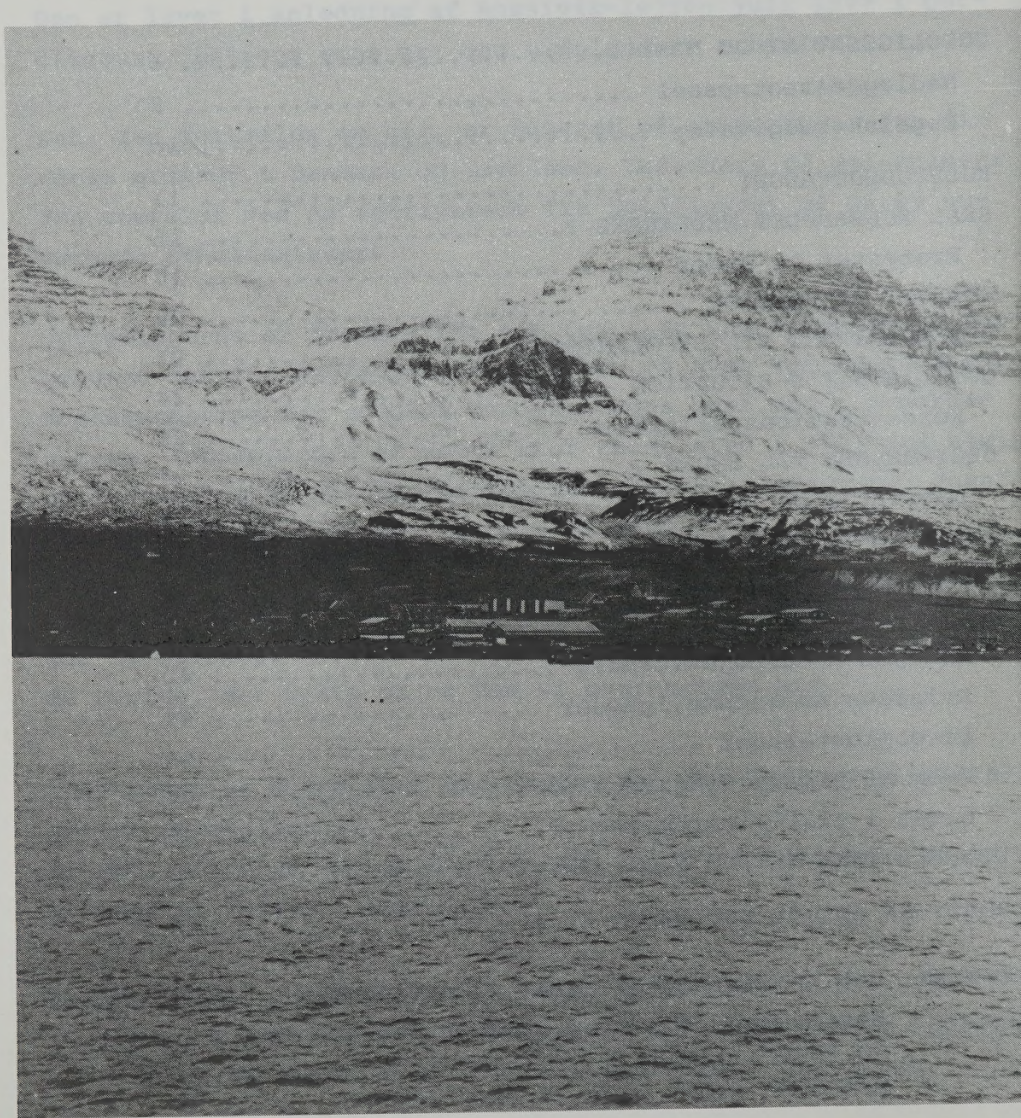
Fotos: Udlånt af GTO: forside, s.4, s.7, s.11, s.16, s.21 P. McKay, R.Dinsdale, Erik Dockner. S.28, s.38 Torben Lodberg S.33 Helen Neerings. S.45 Carl Johan Ohsten. Copyright.

Bogen kan fås ved indsættelse af 8 Kr. + porto på
GIRO 2 22 55 14.

INDHOLDSFORTEGNELSE

QUTDLIGSSAT BY OG MINE.....	6
Nedlæggelsestrussel	8
Engelsk rådgivning	10
KULBRUDSUDVALGET	11
SKAL KULBRUDDET NEDLÆGGES ?.....	15
Protester og møder	17
FORNYET DISKUSSION	20
ORIENTERINGEN TIL BEFOLKNINGEN	23
QUTDLIGSSAT'S SITUATION	24
Koncentrationspolitikken	26
BEGYNDELSEN TIL ENDEN	27
Kapitulation	29
ØKONOMISK DISPENSATION	32
Betingelser	35
DE FORFLYTTETE	41
Arbejde og arbejdsforhold	42
Kvindens arbejdsmuligheder	44
Leveomkostninger	44
Valg af tilflytningssted	44
Livet i tilflytterbyerne	46
DET VAR IKKE SKET I DAG !	47
KORT: Så spredt bor de nu !	48
TAVLER: Det kommunistiske parti i Qutdligssat	7
Betingelser for ophævelse af det båndlag-	
te beløb	37
Annonce vedr. salg af Qutdligssat	39

Qutdligssat by/igdloqarfik

EN NEDLÆGGELSE

»QUTDLIGSSAT NEDLAGT DEN 4.10.1972«

meddeler sidste officielle brev fra stedet den 5. oktober 1972. Dermed var endemålet i en lang process nået. Der sat-tes punktum for en lang debat og for den første større mine-driftsvirksomhed i Grønland.

En befolkning på 1.400 mennesker blev forflyttet og begi-venheden står som et monument over lokaliseringspolitikken. Den lokaliseringspolitik, der blev grundlagt i 1960'erne og som stilede mod at koncentrere befolkningen i Grønland på færre pladser med gode erhvervsforhold.

Byens eksistens var helt afhængig af kulminen, idet så godt som al indtjening kom fra minen og de virksomheder, der var knyttet til dennes drift. Så hele befolkningen måtte flytte, da der ikke længere blev produceret kul på stedet. Det kan forekomme ejendommeligt, at der ikke var forsøgt at skaffe andre erhvervsmuligheder til byens befolkning i sel-ve Qutdligssat, så de kunne blive boende, hvor de havde deres huse, kendte fangstforholdene og havde gratis brændsel ved hånden. Dog, skønt Qutdligssat havde status som andre grøn-landske byer, så blev der alligevel ved at gøre sig de spe-cielle forhold gældende, at det var en kunstigt oprettet by, som eksisterede for at kulminen kunne drives.

QUTDLIGSSAT BY OG MINE

Byen er vokset op omkring det kulbrud, som staten oprettede og drev og som blev flyttet til Diskøen fra Qaersuarssuk i 1924. På det tidspunkt gav statens kulbrydning i Grønland overskud og der var brug for kul. Efterspørgslen på dem var stadig voksende, da de i stadig større omfang brugtes til opvarmning og brændsel ved madlavning. Yderligere blev der lavet en forordning om, at statens skibe i Grønland skulle anvende grønlandske kul.

Brydningen foregik fra september til maj og i løbet af 15 år, frem til 1939, blev der brudt 64.000 tons kul; så var den mineskakt tom. Men der blev åbnet et ny skakt ca. 1 km syd for den første. Ganske vidst ansås det for produktionsmæssigt mest rentabelt at åbne en skakt 2 km syd for den oprindelige, men det ville kræve en del afstivningsarbejde. Da forsyningslinjerne mellem Danmark og Grønland blev afbrudt i 1940 på grund af II Verdenskrig, kunne der ikke sendes materialer op, så afstivningen kunne komme i gang. Den skakt hvor brydningen af denne årsag blev påbegyndt var man klar over ikke kunne etableres og drives tilsvarende rationelt. - Det er denne mine, der blev lukket i 1972.

BYEN VOKSER OG ARBEJDERNE ORGANISERER SIG

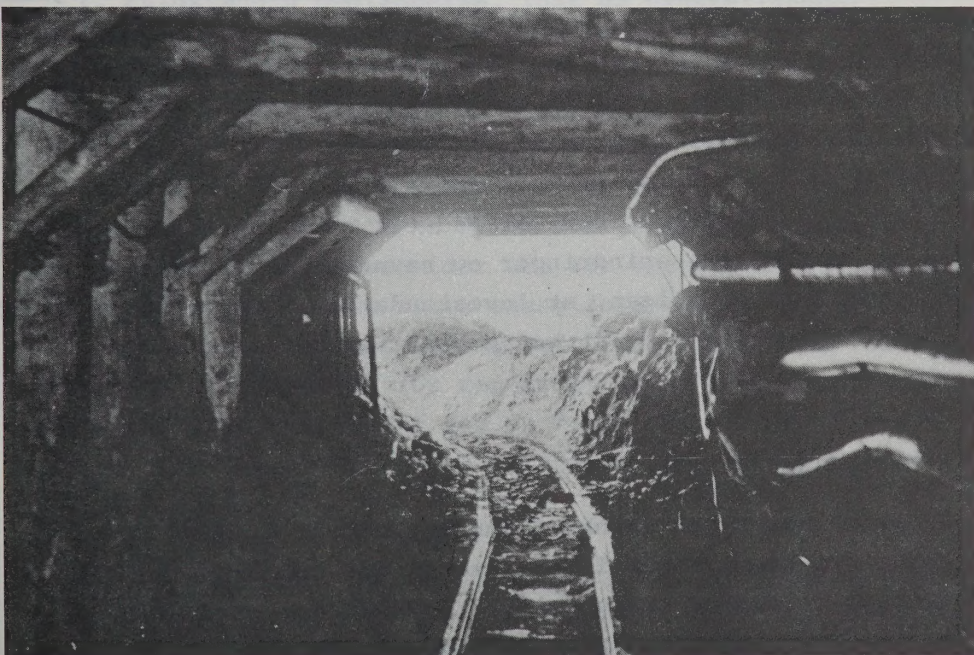
Der kommer flere og flere mennesker til Qutdligssat. Da brydningen begyndte var der en bestyrer, en formand, en tømrer, 6-7 faste og 8-9 lejede arbejdere til at befolke stedet og drive minen. Der var kun de huse, der var taget med fra Qaersuarssuk; kulbrudshusene på 18 m². Der blev bygget enkelte andre huse, til udsendte og fastansatte og nogle huse flytter tilflyttere selv med sig, når de kommer fra andre bygder, men boligmangelen blev efterhånden katastrofal. I

DET KOMMUNISTISKE PARTI I QUTDLIGSSAT

Der går rygter om et kommunistisk parti i Qutdligssat. Det skulle have eksisteret engang i 1930'erne eller 40'erne og tilskrives både en lærer og en skotsk mineformand. En Godthåb-tilflytter fra Qutdligssat fortæller:

Det var en dansk lærer, der kom til Qutdligssat umiddelbart efter krigen og som var medlem af DKP. Han deltog meget i organisationsarbejdet og var meget glad for at være i Grønland. Han arbejdede meget for at åbne befolkningens øjne for, hvordan de kunne arbejde for deres landsmænd, men havde ét punkt, som han talte meget om og lagde stor vægt på: adskillelse af skole og kirke. Landsfogden ville ikke tillade ham det, så hvis ikke han ville holde op måtte han rejse hjem! Enden blev at han rejste hjem efter et års forløb. Men det var det eneste der var "i vejen" med ham. Hans øvrige ideer var ikke så meget teoretiske som rent praktiske.

Mineskaktens åbning/suvdlup angmarna

1935 bliver husbygningen givet fri, samtidig med at det bliver muligt at få byggelån, og der dannes snart en forstad i byen: Qitdlerpait.

Kulbruddet kom ikke til at give det overskud, der var håbet på fra starten og derfor gik mange anstrengelser ud på at begrænse byens størrelse og dermed tilflytningen. Men efterhånden satses der på større drift og stedet får status af en by med tilhørende faciliteter. Der er nu både butik, bageri samt en handelsforvalter og en kataket. Pr. 1. januar 1939 er der 566 grønlandere i Qutdligssat.

Under krigen vokser tilflytningen mærkbart. I Qutdligssat er der arbejdsmuligheder og det er et af de få steder at tjene penge. Kulbruddet forsyner stort set hele Grønland med brændsel under krigen og havde derfor stor betydning.

Arbejderne i minen udgjorde nu en speciel gruppe i samfundet og ved en forhandling med landsfoged Eske Brun stillede de lønkrav og havde en talsmand til at fremsætte kravet. Det blev en ubetinget success for arbejderne. Da landsfogden var færdig med sin fremlæggelse og var i færd med at lægge papirerne ned i mappen igen, tog de fat. Talsmanden erklærede, at dette ikke var, hvad arbejderne forstod ved en forhandling og inden mødet sluttede var det lykkedes at få en lønforhøjelse igennem på mere end 40%.

En af de pionerer, der var med til at oprette kulbruddet skrev senere sine erindringer og nævnte, at kulproduktionen blev øget under krigen, at levestandarden blev bedre på grund af bedre lønninger og at bedre humør spredte sig.

NEDLÆGGELSESTRUSSEL

Men humøret har åbenbart kun spredt sig i selve byen. Et andet syn kommer frem i den betænkning, som Grønlandskommisjonen af 1948 udsendte i 1950 (G-50). Heri gøres økonomisk status over kulbruddets virksomhed fra 1940 til 1950. Staten

fastsatte prisen på såvel arbejdernes lønninger ⁺ som på kul, men kunne på trods af efterkrigstidens ejendommelige konjunkturer fastslå, at kulbruddet i Qutdligssat i modsætning til det indbringende kryolitbrud, gav et enormt underskud, idet de grønlandske kul solgtes for 50 Kr. pr. ton, men for at dække de reelle produktionsudgifter skulle sælges for en pris på 105 Kr. pr. ton. Reelle produktionsudgifter er et flydende begreb, der kan lægges forskellige betydninger i, hvilket der også bliver af kommissionsmedlemmerne. Der bliver dels talt om de rene omkostninger ved selve kulbrydningen, om kulbruddet og byen blandet sammen og om udskibning og distribution af kullene medregnet. Selve kulbruddets regnskab er svært at skille ud og omkostninger ved kulproduktionen indeholder ofte også omkostninger for Handel og Styrelse.

"Det må påregnes, at praktisk talt hele befolkningen ved Qutdligssat over en årrække må flyttes til andre distrikter"

siges det i betænkningen, men kommissionen lader imidlertid to muligheder stå åbne:

1. Fuldstændig nedlæggelse, idet de vanskeligheder dette vil medføre for samfundet blev påpeget.
2. Fortsættelse af brydningen i samme omfang som hidtil og import af de kul, der derudover vil blive brug for.

Kulbruddet blev ikke nedlagt i den omgang. Koreakrigen i begyndelsen af 1950'erne var medvirkende til at udskyde en eventuel nedlæggelse, idet det var vigtigt at opretholde kulproduktionen for at sikre energiforsyningen til Grønland.

I Qutdligssat mærkes stramminger. Der blev lavet forordninger og ordensregler for minearbejderne, hvor der fastsættes straf (fradrag i løn) for at komme for sent på arbejde samt for udeblivelse. For at stimulere til øget produktion

⁺G-50 anbefalede at søge at stimulere dannelsen af forhandlingsdygtige organisationer, således at lønfastsættelsen vil kunne finde sted ved forhandlinger mellem organisationerne.

blev der i 1948 indført akkordarbejde. En minearbejders dag-løn var dengang 9 Kr.

PRIVAT DRIFT

Betænkningen af 1950 anbefalede privatisering af erhvervs-livet i Grønland. Det ansås for nødvendigt for at få gang i industrialiseringen, hvilket sås som den eneste mulighed for udvikling. I overensstemmelse med disse tanker blev kulbrudet i årene 1952-54 drevet på privat basis af firmaet "Jespersen & Søn". Staten var stadig hovedansvarlig og førte regnskaberne.

I den periode blev der indkøbt en del nye redskaber og foretaget nogen modernisering af bruddet. Men den eventuelle virkning i form af et bedre driftsresultat kunne endnu ikke måles - det kunne til gengæld udgifterne til alle maskinerne. Så snart befandt kulbruddet sig på statens hænder igen; drevet og administreret af Grønlands Tekniske Organisation (GTO).

ENGELSK RÅDGIVNING

GTO henvendte sig til et engelsk rådgivningsfirma indenfor kulbranchen, Duffryn Powel & Co., for at få undersøgt mulighederne for en forbedring af driftsøkonomien af en ekspert på området. Denne ekspert, R. Dinsdale, kom i årenes løb til at foretage mange undersøgelser af kul og kulbrydning i Grønland. Hans konklusion på denne første undersøgelse var, at der i Qutdligssat-området var mere end 2 millioner tons brydeværdige kul, samt gode muligheder for rentabel kulminedrift.

BRÆNDELSFORSYNINGEN

Grønland var på det tidspunkt uafhængig af olieforsyning udefra når det gjalt de enkelte husholdninger. Opførelsen af et olietankanlæg var imidlertid begyndt i Færingehavn så snart de lovmæssige rammer for privat initiativ blev skabt.

Minearbejdere/suvdlume sulissartut

Minearbjede ved "fronten"/sulissartut p̃iaivfingme

I det generelle industriprogram for Grønland var der endnu ikke taget stilling til anvendelse af olie som brændstof, men det anvendes i stadig større omfang. Det er mindre pladskrævende og lettere at transportere.

Kulbrudssektionen i GTO og ingeniørkontoret i Ministeriet for Grønland (MfG) udbad sig oplysninger angående brændselsforsyningen af de forskellige byer og om fordelingen på brændselsarter, samt omkostninger. Det er fra Kongelig Grønlandske Handel (KGH), som har forsyningspligten, disse oplysninger skal komme. Men de var vanskelige at finde frem og diskussionerne angående hensigtsmæssig forsyning med energi i Grønland fortsatte Københavnskontorerne imellem. Regnskaberne for kulbruddet er til stadighed en kilden sag; der kan ikke udarbejdes rimelige prognoser, da der savnes anvendelige regnskaber.

KULBRUDSUDVALGET

For at få kulegravet problemerne i forbindelse med kulbrydningen nedsattes i april 1957 et rent dansk udvalg for at bedømme om produktionen i Qutdligssat burde fortsætte, udvides eller helt ophøre. Udvalget var sammensat af teknikere fra GTO og direktøren fra "Jespersen & Søn", regnskabs- og forsyningsfolk fra KGH, embedsmænd og økonomer fra MfG, samt en sekretær fra finansministeriet. Udvalget forventedes at sidde 5-6 måneder og derefter afgive betænkning. Det skulle vise sig at blive ikke 5 måneder, men 5 år.

VENTETID

I Qutdligssat arbejdes der videre i minesakterne mens kulbrudsudvalget laver undersøgelser. Det med resultater, som fører til, at formanden for Grønlands Landsråd (den gang = Landshøvdingen) i sin åbningstale juni 1958 udtalte,

"...at man i 1957 har opnået at gennemføre en stabil kulproduktion således at nås det forventede for 1958 skulle Vestgrønlands kulbehov kunne dækkes ... efterspørgslen stiger langt hurtigere end produktionen."

At resultaterne for 1957 er så gode skyldes delvis, at der er foretaget en omlægning af regnskabsmetoden, således at byens forbrug nu ikke længere lægges kulbruddet til regnskabsmæssig last.

Qutdligssat har nu eksisteret i 35 år og i den anledning skriver en minearbejder i lokalbladet "Qutdleg" om minen og byens historie. Han mener at byen har en fremtid for sig på grund af de nye maskiner, som er kommet dertil og den nye teknik, der anvendes. Indlægget slutter:

"Jeg håber at staten, som har oprettet minen vil sørge for at bevare erhvervsmuligheden for den grønlandske befolkning."

Nedlæggelse er blevet en nærværende trussel i Qutdligssat. Det diskuteres endnu ikke principielt i kommunalbestyrelsen, men tilbageholdenheden med investeringer mærkes i perioden. Der bevilges dog et motorkøretøj til transport af arbejdere i 1961, idet der fra lokal side ofte er rejst kritik af, at de danske arbejdere blev transporteret til arbejdsstedet i bil, mens de grønlandske måtte gå.

ADMINISTRATIV AFVENTEN

Overalt i politiske og administrative organer og forsamlinger ventes på at kulbrudsudvalget skal færdigbehandle sit materiale. Efter at udvalget er nedsat har statsrevisorerne overfor MfG rejst spørgsmålet om kulbrudsvirksomhedens rentabilitet. MfG henviser til at kulbrudsudvalget arbejder med sagen og at der ikke kan tages endelig stilling dertil før dette har afgivet sin betænkning - denne afventes.

Men kulbruddets driftsregnskab er til stadighed en torn i øjet på dem, der skal sørge for at statens penge forvaltes forsvarligt eller bedst muligt. I maj 1961 rykker revisionsdepartementet MfG for et svar angående kulbruddets fremtid. Der henvises til, at der nu er overvejet i tre år og til de økonomiske og samfundsmæssige interesser i sagen(!)

I oktober samme år rykkes igen - og igen i januar næste år.

Nu kan MfG imidlertid henvise til, at kulbrudsudvalgets rapport forventes at foreligge i løbet af et par måneder.

BETÆNKNINGEN FORELIGGER

Endelig foreligger den længe ventede betænkning så i april 1962. Deri konkluderes, at brugsværdien af de grønlandske kul er betydelig højere end hidtil antaget (den svarer til 93,5% af de importerede kuls). Det foreslås at afregningsprisen ændres så den bringes i overensstemmelse med kullenes reelle salgsværdi og det anbefales at kulbrydningen i Qutdligssat fortsættes indtil der foreligger større muligheder for at bedømme prisudviklingen på energiområdet!

Teknikerne i udvalget er overbevist om, at det kan lade sig gøre at drive kulbruddet også økonomisk forsvarligt og deres argumenter får så megen vægt, at udvalget kan enes om den indstilling, at afgørelsen kun kan træffes på politiske plan. For selv om det skulle vise sig, at kulbruddet gav underskud, så er det ikke ensbetydende med, at det må lukkes. Der er så mange produktionsvirksomheder, der giver underskud i Grønland og det må være samme krav, der stilles til dem alle. Så hvis kulbruddet skal nedlægges, må der først foretages en sammenligning med andre erhvervsvirksomheder i Grønland, idet det er staten, der ved sin økonomiske politik i Grønland øver indflydelse på de omkostningsforhold hvorunder kulproduktion og al anden produktion foregår. Så udvalget er af den mening, at kulbruddets fremtid ikke alene vil være bestemt af rentabiliteten ved driften af kulbruddet, men også af udviklingen i indtjeningsforholdene indenfor andre grene af erhvervslivet i Grønland.

KULLENES KVALITET

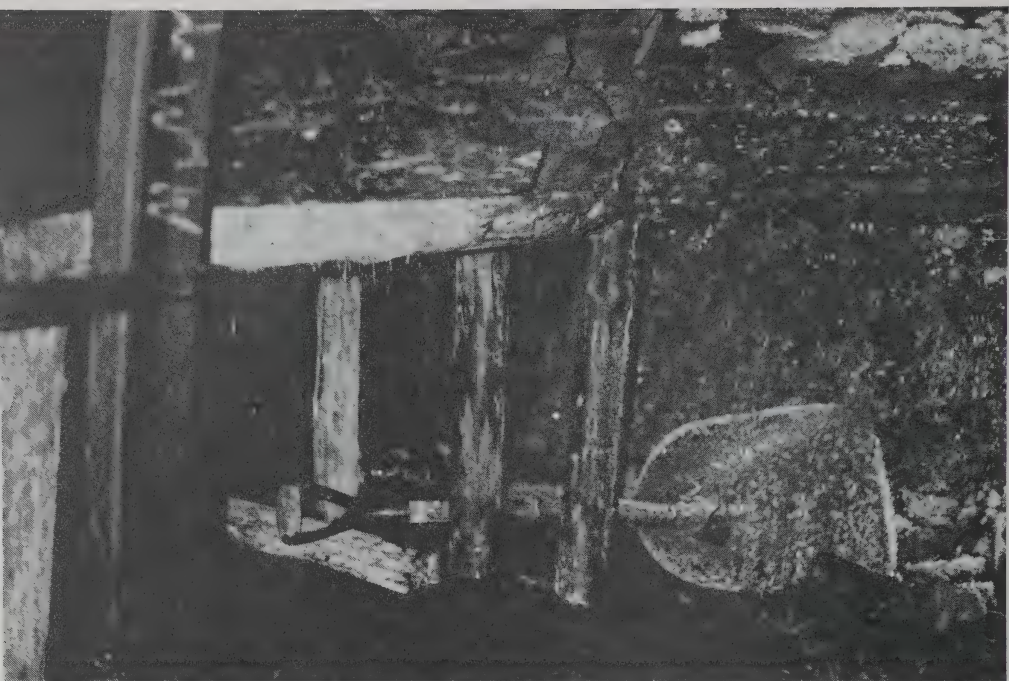
Der er konstant diskussion om kullenes kvalitet. Fortællerne fremhæver deres evne til at brænde igennem en hel nat, andre taler om alle slaggerne de indeholder. Fast tilbagemvendende er det, kvalitet eller ej, at hver gang verdensmarkedsprisen på kul og anden energi stiger, så fremkommer der fra dansk side krav om, at nu skal man udnytte kullene i Grønlands undergrund som brændstof i danske el-værker. Det gentager sig i 1930'erne, 50'erne og 70'erne, men faktisk blev ca. 5.000 tons finkul om året siden sidst i 50'erne eksporteret til København. Det var imidlertid, fordi man der ved kunne udnytte tom returplads i skibene.

SKAL KULBRUDDET NEDLÆGGES ?

Det er overskriften på en artikelserie i lokalbladet, hvor driftslederen gennemgår og forklarer de økonomiske faktorer omkring kulbrydningen. Samtidig er det et spørgsmål befolkningen i Qutdligssat dagligt stiller sig selv.

Da betænkningen foreligger kan henvises til, at der hermed er givet et foreløbigt nej til nedlæggelse. Men det efterlader ikke Qutdligssat-beboerne med nogen større tryghedsfølelse. Der står også i betænkningen at planer om udvidelse af tankanlæggene ved byer og større udsteder ligger udarbejdet!

Usikkerheden med hensyn til investeringerne fortsætter og driftslederen opfordrer i sine artikler minearbejderne til at gøre kullene så billige som muligt ved ikke at forsømme og ved at arbejde flittigt. Nye belønningssystemer af forskellig slags er prøvet gennem tiden for at få produktionen til at stige, men uden nævneværdigt held. Driftslederen appellerer til minearbejdernes moralske ansvarlighed, som en sidste chance for at redde kulbruddet og "maner til eftertanke" ved at minde om, at der ikke er bevilget mange

Váðt og trangt/masagdlunilo tátũnaqaoq

En tipvognfuld kul/gamutêrqat úpitítagkat

boligstøttehuse i 1962.

Året efter bruges netop disse argumenter i en henvendelse til MfG fra kommunalbestyrelsen i Qutdligssat, der udbeder sig en klar stillingtagen til kulbruddets fremtid. En by på 1.400 mennesker kan ikke nøjes med et eller to boligstøttehuse pr. år, siges det i udtalelsen.

Ved samme møde i kommunalbestyrelsen er forsømmelser på arbejdspladsen på dagsordenen. Det oplyses at mødeprocenten i minen er 75-80% og på pladsen 90%. Det ser ikke ud til, at årsagen til det dårlige driftsresultat skal søges i dette forhold.

Med de dårlige arbejdsbetingelser kulminearbejderne i Qutdligssat har haft, så synes det at være overraskende fine mødeprocenter. Der var langt til arbejdet i den trange, kolde og stadig mere fugtige mineskakt; det var skifteholdsarbejde; spise- og andre pauser foregik i trange interimistiske rum, vaske og bademuligheder var der endnu ikke. Man kan forestille sig vanskelighederne for de minearbejdere, der boede i de bittesmå kulbrudshuse, når de kom hjem efter endt arbejde, møgbeskidte og med vådt og klamt tøj som skulle vaskes og tørres. Ikke underligt, hvis de ikke altid var lige oplagte.

Forholdene chokerer et besøgende embedsmandsudvalg, hvori Grønlandsminister Carl P. Jensen deltager, og der bevilges en badeanstalt.

PROTESTER OG MØDER

I Qutdligssat er man henvist til at følge sagens udvikling gennem pressen og kulbrudsledelsens behandling. Ledelsen arbejder ihærdigt for at de informationer af generel art, som kulbruddet i Qutdligssat får, bliver bragt videre til befolkningen; enten ved at driftsbestyreren selv skriver artikler i lokalbladet eller ved at der bliver holdt møde med kommunalbestyrelsen.

Sommeren 1965 blev der holdt et lidt andet møde i Qutdligssat. Et møde hvor bølgerne kom til at gå højt. Det blev arrangeret fordi udskibsningslederen kom med kritiske udtalelser om arbejdsindsatsen i Qutdligssat til radioens "Aktuelt Kvarter". Udtalelserne har forårsaget stor uro i byen og antipatien mod udskibsningslederen er stor. Der er faldet udtalelser som, at han ikke er velkommen der i byen og der er foreslået demonstrationer; arbejderforeningen udtaler, at den ikke kan garantere for nans sikkerhed.

Arbejderforeningen, som dengang havde ca. 175 medlemmer, modtog umiddelbart før udskibsningsleder Jacoby kom til den nye sæson, et telegram fra Grønlands Arbejder Sammenslutning's formand Ôdaq Olsen: "Jacoby er på vej for at udrydde Qutdligssat. vær parat og modsæt jer "

Da Jacoby selv ankommer afkræves han en forklaring. I mødet deltog kommunalbestyrelsen med 3 medlemmer, arbejderforeningen med 4 medlemmer, driftslederen, handelschefen, kammeren og en repræsentant fra politiet.

Udskibsningslederen forklarede, at han kun overfor en kredsdommer under et fælles venteophold i Sdr. Strømfjord har udtalt, at produktionen var for lav, således at byens fremtid iflg. København var usikker. Hvem, der kan have hørt hvad de talte om, ved han jo ikke, men det telegram kan kun stå for GAS-mandens egen regning.

Men han afkræves også en forklaring på sine udtalelser i "Aktuelt Kvarter" vedrørende arbejdernes for høje løn. Han forklarer, at det var ment på den måde, at der måtte være noget galt, når en arbejder havde råd til at forsømme flere dage i løbet af ugen og sammenligner med Danmark, hvor noget sådant ikke kan lade sig gøre. Han var klar over de tekniske problemer med kullagene, men dette skulle ikke indvirke på mødeprocenten, mener han. Han refererer til en samtale med direktør Christiansen KGH, der havde sagt, at det var forkert at opretholde kulbruddet, da der var brug for arbejdskraft på fabrikkerne i Sydgrønland.

Modargumentet går på, at også ledelsen havde sin del af skylden for det dårlige resultat. Det udvikler sig til en ret hård diskussion, hvor arbejderforeningens repræsentanter udtaler deres utilslørede mening om alle de danskere, der sidder og bestemmer, uden at have forstand på det, de har med at gøre. Alle dem, der sådan bliver sat under anklage forsøger på mødet at holde sammen mod arbejderne i fælles forsvar. Alle misforståelser omkring udtalelser og telegram bliver opklaret og Jacoby og de andre danskere forsøger at glatte ud. Et kommunalbestyrelsesmedlem slutter dog med at bede Jacoby dementere sine ubeherskede udtalelser og siger, at han ikke selv ville have udtalt sig på samme måde som Jacoby, hvis han kom fra et land med samme kulturstandpunkt som Danmark (!) ... han havde selv hørt i radioen at Jacoby beskyldte Qutdligssætterne for at være dovne og arbejdssky!

VAR DET SÅ DÅRLIGT ?

Var kulbruddets produktion og regnskab da så dårligt? Regnskaber kan opstilles på mange måder og hvad angår tilrettelæggelsen af produktionen var der uenighed mellem ledelsen af kulbruddet såvel på stedet som i kulbrudssektionen i København og mellem dem, der bevilger og forvalter statens midler.

Driftsbestyreren hævdede, at byen blev holdt kunstigt nede og GTO plæderede for større investeringer for at kunne komme op på en akseptabel produktion og omkostningsniveau. Embedsmændene ville se resultater først for med større vægt at kunne søge om bevillinger til investeringer.

Spørgsmålet om hvorvidt kulbruddet skulle nedlægges burde udvides med, hvorvidt kulbruddet skulle drives på en ny måde? Det var teknikerne i GTO tilbøjelige til at mene og får så småt påbegyndt en rationalisering af driften.

Foreløbig eksisterer kulbruddet altså stadigvæk og MfG's beretning om året 1963 ender sin omtale af kulbruddet:

Uanset den i 1962 trufne beslutning om indtil videre at fortsætte kulbrydningen ved Qutdligssat i samme omfang som hidtil, er der i 1963 på ny rejst tvivl om det økonomisk set rimelige heri.

Selv om dette naturligvis ikke har kunnet undgå at skabe uro og utryghed hos befolkningen på stedet, har 1963 dog været det hidtil bedste produktionsår i den grønlandske kulbrydnings historie.

FORNYET DISKUSSION

Som måske allerede gættet imødegår revivionsdepartementet kulbrudsudvalgets betænkning. Begrundelsen for udsættelse af afgørelsen om kulbrydningens fortsættelse eller ophør findes at være utilstrækkelige og det henstilles at en afgørelse

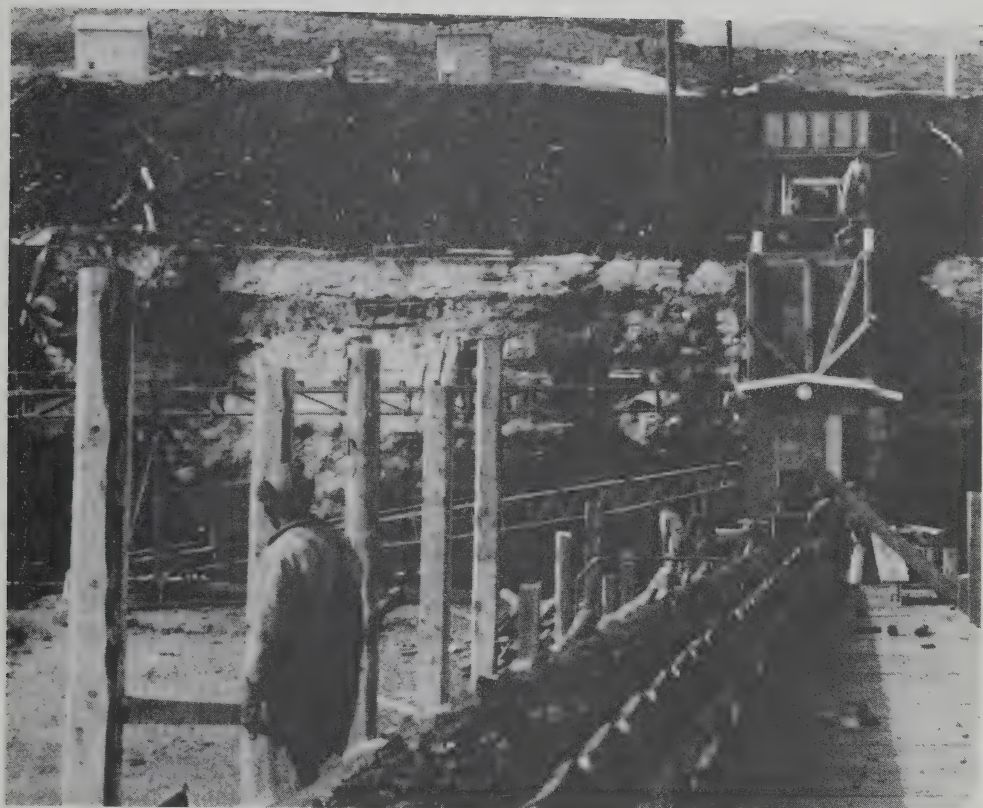
træffes snarest. Kulbrudsudvalget indkaldes igen for at kommentere revisorernes bemærkninger, men udvalget finder ikke, at der er tilstrækkelig grundlag for en nedlæggelse af kulbruddet på det tidspunkt (1964).

Der bliver imidlertid foretaget en sammenligning med 10 andre statsvirksomheder indenfor fiskeindustrien. Som grundlag for en beslutning er sammenligningen for spinkel, idet den kun er foretaget i ét år (1961) påpeger udvalget. Regnskaberne var endvidere af så forskellig beskaffenhed, at driftsbestyreren fandt det helt absurd at sammenligne dem: Kulbruddets var pillet fra hinanden ned til de mindste detaljer, de øvrige taget med mere bred hånd.

På statsregnskabet figurerer minen med et underskud på 2,4 mill. Kr. i 1965/66 og med 3,7 mill. Kr. i 1966/67. Men udvalget fastholder, at det, som må have betydning, er, at anvende tilskuddene, der hvor de giver størst indkomstfremgang.

MfG beslutter sig for at følge kulbrudsudvalgets indstilling og sender udvalgets bemærkninger videre med den kommentar, at man tilslutter sig udvalgets opfattelse, men vil lade spørgsmålet om kulbrydningens fortsættelse indgå i overvejelserne i forbindelse med gennemførelsen af G-60 politik-

Harpeanlægget/seqúnikunik píaissarfik

Sáðan foregik udskibningen/taima aumarûtigssat ikáussorneqaetarpu

ken. Den politik den nye Grønlandskommission nedsat i 1960 stikker ud, idet afgørelsen er snævert forbundet med tilrettelæggelsen af den fremtidige økonomiske politik i Grønland.

Den videre behandling og beslutning lægges over på det nyoprettede Grønlandsråd, d.v.s. at repræsentanter fra fem danske partier skal deltage i drøftelserne. Formelt sker det ved, at Grønlandsministeren den 15. december 1965 anmoder Grønlandsrådet om at tage sagen op.

GRØNLANDSRÅDET

Til brug for Grønlandsrådets behandling udarbejder GTO en redegørelse, der bl.a. indeholder en oversigt over kulbruddets regnskaber 1958-1964 og som viser, at der er grund til optimisme såfremt der rationaliseres. Denne redegørelse tilstilles også Grønlands Landsråd, hvor den tages til efterretning uden bemærkninger (Landsrådsforhandlinger 1965, bilag 28).

Grønlandsrådet drøftede Qutdligssats fremtid på sin møderække i juni og november 1966 og var i princippet enige om, at bruddet måtte nedlægges, da der kunne registreres et stadig dalende kulforbrug pr. indbygger. Dette kan imidlertid skyldes flere forhold, f.eks. blev det oplyst, at man mange steder i Grønland udgår for kul allerede inden jul og at distributionen af kullene er dårlig. Da man i Grønlandsrådet ikke mente at kunne forvente prisforhøjelser på energi, var man imidlertid enige om at tilstræbe at nedlægge kulbruddet, når de nødvendige forudsætninger var tilvejebragt, med mindre der skulle ske noget, der fik sagen til at se helt anderledes ud.

Med de nødvendige forudsætninger, der skulle være til stede tænkes først og fremmest på det nyoprettede Arbejds- og Socialdirektorat (ASD). Dette organ skulle kunne nå at tilrettelægge en detaljeret nedlægnings- og fraflytnings -

plan samt sørge for omskoling af minearbejderne før den endelige nedlæggelse kunne finde sted.

ORIENTERINGEN TIL BEFOLKNINGEN

Folketingsmedlemmet for Grønlands nordkreds var også medlem af Grønlandsrådet og da drøftelserne startede, blev han sendt op for at gøre rede for baggrunden overfor befolkningen. Omvendt skulle han rapportere til rådet, hvordan befolkningen tog det, samt hvad de havde at sige til det. Om baggrunden siger han selv:

"...og i 1966 kom der så en henstilling, som jo nærmest havde karakter af et diktat fra daværende finansminister Poul Møller fra VKR-regeringen. Den sagde, at underskuddet i Qutdligssat er blevet så stort, at staten simpelt hen ikke kan fortsætte med denne virksomhed. Denne ret kraftige udtalelse fra finansministerens side støttede sig igen til forskellige udtalelser som den samme herre havde fremsat som folketingets revisor ... og så var det nok ikke så mærkeligt at den mand, der så senere blev finansminister at han så fik muligheden for at sige, at den virksomhed, nu skal den lukke." +

Da det var klart i Grønlandsrådet, at der ingen politisk mulighed var for at redde Qutdligssat, var det så man traf principbeslutning og derefter sendte Knud Hertling samt en embedsmand fra sekretariatet op for at:

"...prøve på at lave en form for planlægning for hvordan befolkningen så ville tage den beslutning, samt hvilke skridt man både fra myndighedernes og fra kommunalbestyrelsens og fra befolkningens side ønskede taget. D.v.s. man ønskede en blød fremgangsmåde; befolkningen skulle sættes i stand til at forstå denne beslutnings rækkevidde." +

Men kommunalbestyrelsen i Qutdligssat var utilbøjelig til at gå ind på tanken om bruddets lukning og henviste bl.a. til de gode resultater, der netop var nået i første halvdel

+Båndinterview med Knud Hertling den 3. juni 1975.

af 1966, hvor en række rationaliserende foranstaltninger havde hævet præstationerne med 300% i forhold til samme periode året før. Driftslederen mente, at man ville kunne nå op på en produktion på over 40.000 tons i 1966 og gjorde opmærksom på, at kulbrudsudvalget i sine prognoser for at kunne skabe balance i regnskabet forudsatte en fast årlig afsætning på 30.000 tons. Stadig iflg. driftslederen så mulighederne for rationel minedrift ud til endog at kunne blive bedre i nær fremtid.

QUTDLIGSSAT's SITUATION

Qutdligssat var Grønlands sjette-største by. Før den endelige beslutning om nedlæggelsen af bruddet og byen blev truffet, var der imidlertid begyndt en fraflytning. Byens indbyggertal faldt fra 1.400 i 1966 til 1.225 i 1967 og til 1.054 i 1969. Disse fraflyttere var sjældent beskæftiget i selve minen, men fra den 1. april 1969, hvor ASD akcepterede at forestå fraflytningen begyndte nedtrapningen af minearbejdet.

Det regnskab, som år for år viste bedre og bedre resultater, da der først var blevet rationaliseret som led i fraflytningsstrategien, var der ingen der interesserede sig for og de sidste år lavede GTO kun regnskaberne i kladde. Finkullene måtte smides væk de sidste år, det var bare en bulldozer på dem og ud i Vajgattet.

Officielle personer rejser til og fra Qutdligssat i én uendelighed de sidste år byen eksisterer. Der er blevet snakket en masse om den økonomiske situation og om selve lukningen og fraflytningen. Grønlandsrådet kommer og statsministeren Hilmer Baunsgaard og Grønlandsminister A.C. Normann, men det vækker bitterhed i Qutdligssat at Landsrådsformanden Erling Høegh rejser lige forbi. Han undskylder sig med dårligt vejr, men faktum er, at Vajgattet var isfrit og spejlblankt

den dag. Kommunalbestyrelsen ville meget gerne have haft en snak med ham om Landsrådets politiske støtte til Qutdligssat som forekom noget mangelfuld, samt om fraflytningsproblemer.

Nu bagefter føler befolkningen at de er blevet svigtet og at de ikke fik nær nok orientering om planerne. Der blev måske nok givet mange oplysninger, men de blev sjældent sat ind i den rette sammenhæng og ikke modtaget således som embedsmændene havde forestillet sig.

DEN LOKALE DEBAT

Befolkningen i Qutdligssat var naturligvis ikke enig i, at det eneste fornuftige var at lukke kulbruddet og flytte fra stedet. Kommunalbestyrelsen var ganske vidst hele tiden forberedt på, at stedet skulle fraflyttes på et eller andet tidspunkt, men ikke at det skulle ske så fantastisk hurtigt. Fra den side, var man klar over situationens alvor og havde for længe siden henvendt sig til de øvrige kommuner i Grønland med anmodning om, at være tilbageholdende med at sende folk til Qutdligssat. Men i det store hele var det svært at tro på nedlægningstruslen, før det var for sent. Der havde været talt om nedlægning i så mange år og så sent som ved besøget af udsendingene fra Grønlandsrådet understregede disse, at der ingen beslutning er truffet endnu. Det bliver der imidlertid snart efter - i november samme år. En måned efter at Landsrådet har behandlet et forslag fra medlemmer for Qutdligssat om at forhøje prisen på kul for derved at bedre økonomien i kulbruddet.

Det som den lokale debat drejede sig om var den enkelte minearbejders arbejdsindsats. I læserbreve i lokalbladet opfordres til god arbejdsmoral. Der udtrykkes tillid til, at driftsresultatet kan forbedres på den måde og at det vil påvirke afgørelsen.

Et andet forhold kommer frem via den lokale debat. Der var blandt minearbejderne generel utilfredshed med kulbrud-

dets ledelse. Systemet anklages, også nu bagefter, for at være usmidigt, bl.a. fordi der skulle spørges og indhentes tilladelser om alt, selv de mindste bagateller helt i København. Dette forhold gjorde også udskibningen af kullene ekstra vanskelig. Qutdligssat havde ingen havn og udskibningen var således meget afhængig af vejrforholdene.

Kritikken støttedes af de skotske mineformænd i Qutdligssat. Ligeledes af den engelske kulbrudsekspert, der var konsulent for kulbrudsafdelingen. Han mente, at kulbruddet kørte godt nok i forhold til engelske miner under samme betingelser og at en tilsvarende mine i England aldrig ville være blevet nedlagt.

KONCENTRATIONS-POLITIKKEN

Qutdligssat-sagen skulle altså indgå i overvejelserne i forbindelse med gennemførelsen af G-60 politikken. Folk blev trukket fra bygderne ind til fiskeindustrien i byerne overalt i Grønland, og der var også brug for Qutdligssætterne i erhvervsudviklingsprogrammet for åbentvandsbyerne. Men netop i 1968 og i det samme nummer af Atuagagliutit/Grønlandsposten, hvor Qutdligssat's nedlæggelse behandles, er der på forsiden en fed overskrift, som meddeler:

"GRØNLAND RAMT AF MEGET ALVORLIG ERHVERVSKRISE"

Torskefiskeriet er slået fejl og grundlaget for koncentrationspolitikken er faldet fra hinanden.

Det var jo muntre fremtidsperspektiver og udsigter Qutdligssætterne dér blev kastet ud i. Kommunalbestyrelsen skyndte sig egenhændigt at foretage en lille undersøgelse af arbejdskraftbehovet i de vestgrønlandske byer. De skrev til samtlige byer i Vestgrønland og forhørte sig om unge arbejdsløse fra Qutdligssat kunne få arbejde der i vinterhalvåret? Resultater af de indkomne svar var: Der er ingen ste-

der behov for mere arbejdskraft; tvært imod har man sæsonarbejdsløshed de fleste steder. Svarene bliver sendt til Grønlandsrådet som argument mod nedlæggelse. Det får ingen effekt og undersøgelsen får ingen kommentarer. Qutdligssætterne opfordres til at vise samfundssind (!) og den holdning der ligger bag udtrykkes af en af MfG's økonomer således:

"Qutdligssætterne gør bedre fyldest hvor de er nu!"

Videre argumenteres der med, at det ville være nedværdigende for minearbejderne at blive boende og modtage socialhjælp hvad lønnen i realiteten ville blive - det drejer sig om ca. 5 mill. Kr. i lønudbetalinger.

BEGYNDELSEN TIL ENDEN

Ironisk nok oprettes en arbejdsgruppe vedrørende Qutdligssat's fremtid i MfG i København. En tilsvarende gruppe dannes til at tage sig af sagerne i Godthåb og en fraflytningsmedarbejder ansættes i Qutdligssat, hvor ellers kommunalbestyrelsen i vid udstrækning må optræde som samarbejdspartner.

Byen og befolkningen blev afskrevet rent administrativt, så snart nedlæggelsesbeslutningen var en kendsgerning. Det viser det eksempel, at kommunalbestyrelsen ikke som de øvgige kommuner blev inviteret til møde om anlægsplanerne. Det blev af MfG begrundet med, at Qutdligssat's interesser jo nu blev varetaget af ASD og de kommuner befolkningen skulle tilflytte!

Nu er det boliger, det drejer sig om. Eller rettere sagt: færdiggørelsesterminer og kvoter til de enkelte byer. Der bliver bevilget et beløb til opførelse af 200 boliger i tilflytningsbyerne, i alt 44 mill. Kr.. Det er for at de, der kommer fra Qutdligssat ikke skal belaste pågældende bys boligpulje.

En frysende flok på stranden/inuit qfassut sigssame

KAPITULATION

Så snart det indses, at slaget er tabt stilles der en anden slags krav, nemlig at fraflytningen kommer til at foregå så smertefrit som muligt. Et par opblusninger af debatten forekommer imidlertid, f. eks. tager folketingsmedlemmet Knud Hertling spørgsmålet op i Folketinget for første gang i november 1968. Men han bliver hurtigt pacificeret skønt han påstår, at afgørelsen er listet ind sammen med en stillingtagen til investeringsplanerne for 1968-72. Beslutningen om nedlæggelsen er taget på et regeringsmøde og er foregået rent administrativt, det har f. eks. aldrig været til politisk debat i Folketinget. Grønlands- og Landsråd behøvede egentlig heller ikke at have været hørt i den sag. Det kan siges, at det skyldes velvillighed, at det alligevel blev det - til gengæld var det en enorm narresut for dem, der troede, at hér skulle beslutningen træffes og virkelig arbejdede for at få indflydelse på den.

I Qutdligssat undrer man sig over nogle af de tal, der fremkommer da pjecen "Fra bygd til by" kommer med sine talrækker. Man udbeder sig en forklaring på, hvornår? og af hvem? der er truffet beslutning om, at Qutdligssat vil være nedlagt i 1975. Svaret fra Grønlandsrådets sekretariat lyder i al sin enkelhed: ...en befolkningsprognose er ikke udtryk for nogen beslutning, men alene for forventet udvikling!

Det tygger man på i Qutdligssat, mens der udtænkes forslag til om der skulle være andre muligheder for at redde stedet. Der var måske nogle andre erhvervsmuligheder? Det foreslås at der laves en fabrikation af bygningsmaterialer, da der er meget ler i nærheden. - Det afvises. Der foreslås at man slår sig på rejefiskeri, da der er gode felter i nærheden. - Det afvises. D.v.s. det forklæres, at enhver jo kan blive om han måtte ønske det, men alle institutioner lukkes og alle faciliteter nedlægges.

Det sidste forslag, som fremkommer på Landsrådsplan er, at Qutdligssat kunne blive en skoleby til aflastning af kost-

skolerne i Danmark. - Det afvises idet det begrundes med, at det ville blive for dyrt at holde byen i gang for det, samt at den ligger for isoleret.

Sidste gang emnet tages op i de politiske organer i Grønland er i Landsrådet september 1968, hvor medlemmet der repræsenterer Qutdligssat stiller forslag om, at der nedsættes et udvalg, som skal undersøge forholdene omkring nedlæggelsen af stedet. Grønlands Landsråd går imidlertid endeligt ind for at enhver videre forhaling af Qutdligssat's nedlæggelse er formålsløs og ikke i befolkningens interesse.

"Det er jo ikke bare de danske politikere, der ville nedlægge Qutdligssat. I Grønlandsrådet sad der tre landsrådsmedlemmer og folketingsmedlemmer. Den ene af folketingsmedlemmerne gik imod, mens de andre fire grønlandske medlemmer gik ind for nedlæggelse. Så der var jo ganske kompakt modstand både fra den danske og den grønlandske del af Grønlandsrådet. Der var ingen politiske muligheder for at lave beslutningen om og for fornyede undersøgelser."+

Grundlaget for beslutningen er og bliver imidlertid borte - på trods af oliepriserne!

DET SIDSTE ÅR

Sommeren 1971 kommer Landsrådets forretningsudvalg på besøg i Qutdligssat. Det resulterer bl. a. i en opfordring til KGH om at sørge for, at butikken er velforsynet med tøj, da befolkningen fra Qutdligssat ønsker at være velekviperede ved fraflytningen. Der henvises til den psykologiske side af sagen.

En depressiv stemning herskede i Qutdligssat den sidste vinter. Ca. 500 mennesker var tilbage i byen og for at afhjælpe situationen organiseredes en del klubarbejde, så der var noget til at aflede tankerne.

De tomme huse volder flere og flere vanskeligheder. Det diskuteres frem og tilbage hvis pligt det er, at tilskodde

+ Båndinterview med Knud Hertling den 3. juni 1975.

dem. Nogle huse bruges til at bygge hundekasser af, for nogle af dem, der rejser til nordgrønlandske byer, tager deres hunde med sig.

SOCIALMEDHJÆLPER - KURSUS

I lighed med 1970 foregik et kursus for socialmedhjælpere og arbejdsmarkedskonsulenter i Qutdligssat i foråret 1972. Hver familie blev besøgt og det blev kontrolleret, at dens medlemmer var informeret om tilflytningsbyen samt arbejdsmuligheder og -tilbud. En ældre minearbejdsformand svarede på spørgsmålet angående hvad, han skulle bestille i tilflytningsbyen: "Det er noget Ministeriet for Grønland bestemmer" og det er karakteristisk for stemningen blandt de sidst tilbageblevne i Qutdligssat.

Sidste pram/umiatsiaq kingugdleq

"Penge er ikke alt! Men der er ikke den ulykke, de ikke kan råde bod på!"

(Embedsmand i Grønlandsrådets sekretariat).

ØKONOMISK DISPENSATION

Befolkningen i Qutdligssat rejste krav om at få erstatning for de huse, de måtte fraflytte. Det rejses som et kollektivt krav og allerede i 1967 begyndte kommunalbestyrelsen at undersøge mulighederne for at få kravet igennem. Det støttes på alle administrative niveauer, ASD gør vedblivende opmærksom på det rimelige i at udbetale en erstatning og befolkningens villighed til at fraflytte stedet gøres betinget af en økonomisk dispensation. Det, der bliver et problem er i første omgang, hvem der skal betale erstatningen. Iøvrigt er der i administrationen nogen irritation over den erstatningsmentalitet, der er i Grønland. Fra fraflyttede bygder rejses nemlig nu ligeledes krav om erstatning, men der er ikke på noget tidspunkt udbetalt erstatning til de tusinder af mennesker, som da koncentrationspolitikken var fremherskende måtte rejse fra deres huse. Derfor er man fra officiel side meget bange for, at udbetalingen af erstatning til de fraflyttede fra Qutdligssat skal danne præcedens.

I det første notat, der blev udarbejdet om erstatningen skønnes udgiften at blive 125-150.000 Kr., hvilket kommunalbestyrelsen straks afviser som værende for lidt. Det kunne ellers have passet så godt. Qutdligssat's formue, der blev "til overs" ved nedlæggelsen af kommunen kunne have været brugt til erstatning for husene. Nu indstilles det, at man søger statens medvirken og argumenterer derfor med statens bevidste nedlæggelse af kulbruddet. Der bliver draget sammenligning med tilsvarende forhold i Danmark. Det eksempel der bruges er Danfoss, som en hel bys befolkning er tilsvarende afhængig af, som befolkningen i Qutdligssat er af kulbruddet. Senere uddybes argumentationen med, at det må ske af billighedshensyn (=rimelighedshensyn), uden at skabe præcedens samt at det offentliges holdning har vekslet meget

Þessir húsarhúðarhólar hafa haldið Sct.Hans bál á et af húsene/
gavdlunat sulissartut 1973-me Hansip iluartup únua nagdliússigât

gennem årene med hensyn til driften af kulbruddet og medfølgende til- og fraflytning. I perioder er folk blevet opfordret til at flytte dertil og har fået flyttepræmie ved at bosætte sig i Qutdligssat. Befolkningen har investeret i boliger i forvisningen om, at der ville være en erhvervsmæssig fremtid ved kulbrydningen og først for få år siden er boligstøttelån ophørt i Qutdligssat. Men juridisk set, kan der ikke rejses krav om erstatning for boligerne.

VÆRDIANSÆTTELSE

Der udarbejdes en opgørelse over restgælden i husene. Den androg pr. 31. februar 1969:

for private låntagere	Kr. 304.058,-
for statsejede boligstøttehuse	Kr. 560.216,-

Da husene begynder at blive vurderet, viser det sig hurtigt, at det beregnede beløb ikke kan holde stik. Allerede de fire første huse, der bliver vurderet andrager det beløb, der var beregnet som erstatning for hele byen.

Det tager sig tid at få vurderet husene samt at få et overblik over de forskellige lån. Kommunalbestyrelsen prøver ved hvert eneste af sine møder, at få fremskyndet en afgørelse og det er et emne, der snakkes meget om i Qutdligssat. De allerede fraflyttede begynder at henvende sig angående erstatning for deres forladte huse. Men foreløbig må de nøjes med et henholdende svar, f.eks. at blive rådet til at leje huset ud. Krav om erstatning for hunde og kødstativer har også været på tale, men det afvises og man koncentrerer sig helt om boligerstatningen.

Foråret 1970 foreligger en foreløbig opgørelse, som anslår vurderingssummen for private huse til 1,4 mill. Kr.. Det drejer sig om ialt 264 boliger, heraf 101 med boligstøttelån. 68 boliger er saneringsmodne.

EMBEDSMÆNDENE SAMLER ARGUMENTER

Knud Hertling forespurgte den 10. marts 1971 i Folketingets spørgetid, hvorledes det går med spørgsmålet om erstatning til private husejere, som flytter fra Qutdligssat?

Ved den lejlighed kommer det for første gang offentligt frem, at der ikke kunne rejses juridisk krav om erstatning og der reageres øjeblikkelig bl.a. fra Jakobshavn kommunalbestyrelse, som mener det vil betyde at befolkningen i Qutdligssat stilles i en dårlig økonomisk situation allerede inden fraflytningen, såfremt der ikke bliver udbetalt erstatning. Kommunalbestyrelsen i Qutdligssat erklærer, at man er villig til at dække udgifterne til et responsum fra en juridisk professor, for at få problemet tilbundsående undersøgt.

Midt på sommeren er MfG nået så vidt, at der kan anmodes om tilslutning til erstatning fra finansudvalget. Det foreslås, at staten bidrager med samme beløb som landsrådet, dog max. 400.000 Kr.. Restgælden på 3,1 mill. Kr. på statslån i boligstøttehuse afskrives. Finansudvalget tiltræder, men udbeder sig lidt yderligere oplysninger. Det søgte beløb kan dog ikke holde og i maj 1972 søges om fordobling, d.v.s. 800.000 Kr. fra statskassen. Landsrådet og Qutdligssat kommune bidrager så med 400.000 Kr. hver.

BETINGELSER

Betingelsen for statens bevilling er, at sagen ikke kan danne præcedens samt at en del af beløbet båndlægges. ASD og erstatningstagerne er imod, men det bliver sådan, at beløb på over 5.000 Kr. båndlægges og sættes under administration af de stedlige forsorgsudvalg. I december 1972, altså efter at alle er flyttet fra Qutdligssat, er overdragelsesdokumenterne udarbejdet og oversigter over de personer, der skal have erstatning er sendt til banken med besked om, at

indsætte beløbet på en spærret konto.

Det beløb husejerne skal have udbetalt i erstatning udgør:

Kr. 509.320,06

hvoraf Kr. 184.341,61 er til fri disposition

resten Kr. 324.878,45 indsættes på spærret konto

Ialt 48 personer får udbetalt beløb over 5.000 Kr. og har således et beløb på spærret konto.

ERSTATNINGSTAGERNE

Det blev aldrig til noget med en undersøgelse af de juridiske aspekter i sagen. Der var blandt juristerne i MfG formodning om, at det ikke ville føre til noget og at erstatningssagen var forløbet ganske tilfredsstillende. "Selvfølgelig var der jo nogle, der blev skuffede fordi vurderingen af deres huse ikke var sådan som de var gået ud fra, da de selv vurderede" kommenterede Knud Hertling, men regnskabschefen i Landsrådssekretariatet oplyste imidlertid, at der kun har været to klager over vurderingerne, men at han er vidende om, at mange, især ældre, føler det nedværdigende at skulle gå til forsorgsudvalget og bede om at få af sine egne penge!

Der er generel utilfredshed med erstatningsbeløbenes størrelse blandt Qutdligssætterne rundt omkring. Men når det kommer til stykket vægrer man sig ved at klage. Først og fremmest fordi man ikke regner med at få noget ud af en klage og fordi det, at man i det hele taget har fået udbetalt en erstatning ikke skal sættes over styr. En af klagerne forklarede sin harme således:

"Det eneste jeg er utilfreds med er huserstatningen. Jeg moderniserede huset i 1963, da man ikke vidste at Qutdligssat skulle nedlægges. Fordi jeg var flyttet til Godthåb og ikke kunne være på stedet ved vurderingen og eventuelt protestere²der, blev jeg snydt. Jeg fik 15.000 Kr. og den mindste m² pris, fordi jeg var i Godthåb."

BETINGELSER FOR OPHÆVELSE AF BÅNDLÆGNINGEN.

1. Personer, der bor til leje, kan få tilladelse til løbende at få anvist et til huslejen svarende beløb, så længe der henstår midler på kontoen.
2. Personer, der har hus, kan få tilladelse til løbende at få anvist et til terminsydelserne svarende beløb, så længe, der henstår midler på kontoen.
3. Personer, som ønsker at købe eller bygge hus, kan få tilladelse til at hæve det båndlagte beløb, når det er godtgjort, at beløbet medgår til køkets eller byggeriets finansiering.
4. Personer, der ønsker at anvende midlerne til erhvervsformål, kan få tilladelse til at hæve hele det båndlagte beløb, når dette som eget indskud (helt eller delvis) kan danne grundlag for ydelse af erhvervsstøttelån, eller når anvendelse af det båndlagte beløb til formålet i øvrigt skønnes rimeligt.
5. Personer, der agter at tage fast bopæl uden for Grønland, kan få tilladelse til at hæve hele det båndlagte beløb, når de afgiver erklæring på tro og love om, at de agter at tage fast bopæl uden for Grønland.
6. Det båndlagte beløb frigives, når den berettigede afgår ved døden.
7. Når det i øvrigt på grund af tyngende gældsbyrder eller svigtende indtægter skønnes at være af væsentlig betydning for den berettigedes eller dennes families velfærd, eller når den berettigede har måttet afholde større udgifter til anskaffelse af rimeligt bohav, kan frigivelse ske.

Den forladte by/igdloqarfik qimataq

ANNONCE TEKST

BYGNINGER, ANLÆG OG MATERIEL I QUTDLIGSSAT UDBYDES SAMLET TIL SALG

Efter tilendebragt fraflytning af Qutdligssat og endelig nedlæggelse af alle funktioner på stedet omkring 1. oktober 1972 udbydes med enkelte undtagelser tilbageværende bygninger og anlæg samt en del materiel, bygningsartikler m.v. til samlet salg.

Salget forestås af Den kongelige grønlandske Handel. Fortegnelse over de bygninger og anlæg samt i store træk det materiel m.v., der udbydes til salg, kan så længe oplag rækker rekvireres hos:

KGH, Handelsinspektoratet, 3900 Godthåb

KGH, Strandgade, 1004 København K

Yderligere findes ved KGHS kontorer i byerne i Grønland eksemplarer af materialet til gennemsyn.

Besigtigelse kan finde sted ved henvendelse til handelschefen i Qutdligssat indtil ca. den 30/9 1972.

Alle omkostninger i forbindelse med besigtigelse er for den pågældendes egen regning og i Qutdligssat kan efter omstændighederne maksimalt påregnes stillet primitivt logi til rådighed.

De nærmere salgsbetingelser med oplysninger om tilbudsafgivelse m.v. udleveres interesserede sammen med forannævnte udbudsmateriale.

Tilbud på samlet køb af udbudte bygninger, anlæg og materiel m.v. skal skriftligt eller telegrafisk indgives til Den kongelige grønlandske Handel, Strandgade, 1004 København K, hvor tilbud skal være fremme senest fredag den 20. oktober 1972 kl. 12.00.

Iøvrigt henvises til de specificerede salgsbetingelser.

DEN KONGELIGE GRØNLANDSKE HANDEL

HAVDE VI VIDST AT VORES BY VILLE'BLIVE SOLGT
FOR 65.000 KR. VAR VI ALDRIG FLYTTET !

Sådan sagde en tidligere Qutdligssatboer og harmedes over, at de intet havde fået at vide om, hvad deres by blev vurderet til i handel og vandel. Sandt nok, beboernes muligheder for samlet aktion, for f.eks. selv at købe byen negligeredes og umuliggjordes fuldstændig, fordi de først blev spredt ud over det meste af Grønland. Ejendomsretten overgik til staten og inden udbetalingen af erstatning til de forflyttede er sket, er Qutdligssat by solgt til en dansk tømrermester i Holsteinsborg for 65.000 Kr..

DE FORFLYTTEDE

Familierne fra Qutdligssat er spredt over det meste af Grønlands vestkyst, med overvægt på åbentvandsbyerne Frederikshåb og Godthåb samt byerne i Diskobugten, specielt Jakobshavn.

NARSSAQ	10	CHRISTIANSHÅB	12
FREDERIKSHÅB	33	JAKOBHAVN	31
GODTHÅB	39	GODHAVN	13
SUKKERTOPPEN	7	UPERNAVIK	1
HOLSTEINSBORG	33	UVKUGSIGSSAT	2
EGEDESMINDE	9	IKERASAK	1

Oversigt over Qutdligssatfamiliernes fordeling. Da familierne ændres hele tiden f.eks. ved at nye familier udskiller sig fra de gamle, er det umuligt at lave en opgørelse, der gælder til alle tider.

Der har fundet en hel del genflytninger sted, især fra Narssaq, Frederikshåb, Godthåb, Egedesminde og Jakobshavn. En del har søgt om genflytning (mest i Narssaq og Godthåb), men venter stadig på svar. Svaret vil dreje sig om, hvorvidt der kan anvises en bolig, hvilket er afgørende for, om en familie kan flytte. Med mindre der er familie, man kan bo hos. I Narssaq havde to familier frafaldet deres flytteønske, da de i mellemtiden havde opnået boligstøtte til nye huse og desuden havde fast arbejde.

Andre var aldrig blevet opført som ønskende genflytning, men adspurgt erklærede de, at de gerne ville flytte dér og dér hen, eller at de helst ville bo dér og dér. Ofte svarede disse ønsker til det oprindelige først angivne tilflytningsønske, men de er så senere blevet motiveret til at

flytte et andet sted hen.

Som helhed virker tilflytterne fra Qutdligssat ret stationære, eller rettere gjorde det i 1975, da vi rejste og besøgte dem de nye steder. Nogle flytninger vil der sandsynligvis forekomme de næste år, bl.a. fordi man kan blive nødsaget til at flytte efter arbejdsmuligheder. To tidligere kulminearbejdere arbejder i bly/zink minen Sorte Engel ved Marmorilik, hvor den ene er under oplæring til arbejdsleder. De bor i en bygd nær ved minen med deres familier. Et par stykker mere har efter nedlæggelsen af Qutdligssat arbejdet i Sorte Engel minen og flere, hovedsagelig unge ugifte vil formentlig søge dertil.

Børnene fra Qutdligssatfamilierne flytter meget. Det gjorde de også inden Qutdligssat blev nedlagt og det følger mønstret fra det øvrige Grønland: De flytter efter uddannelsesmuligheder og -steder samt efter ægtefælles tilhørssted. De store børn var i vid udstrækning flyttet før nedlæggelsen - uddannelses- og indtjeningsmulighederne var få og små i Qutdligssat for dem, der ikke kunne eller ville være minearbejder. I nogle tilfælde er børn, som allerede for længe siden var flyttet hjemmefra flyttet med forældrene til det nye sted, skønt de altså boede i en helt anden by. De der er vokset op og har forladt skolen efter forflyttelsen er blevet meget spredt.

ARBEJDE OG ARBEJDSFORHOLD

Alle havde et arbejdstilbud, da de flyttede fra Qutdligssat, om så det kun varede en dag. Det var simpelthen umuligt at skaffe arbejde til dem. Den plads der var tiltænkt dem, nemlig som fabriksarbejdere i fiskeindustrien, kunne de ikke indplaceres på i større udstrækning.

Det er selvsagt ikke alle arbejdsforhold, der har kunnet overføres til det nye sted. Minearbejde har ikke kunnet og kun i få tilfælde har det kunnet erstattes af sprængningsar-

bejde. Udenfor Qutdligssat er det at være minearbejder = at være ufaglært og de fleste er blevet indplaceret som sådan. De er blevet vejarbejdere, arbejdsmænd hos private entreprenører, fabriksarbejdere (især i Holsteinsborg og Frederikshåb), viceværtmedhjælpere og lignende. Tjenestemændene i minen har man haft specielt vanskeligt ved at indplacere, men der er nu kun to, som endnu ikke er pensioneret.

De ansatte i KGH, GTO og kæmnervæsnet har fået overført arbejdsforholdet til tilflytningsbyen. Den ene private virksomhed der var i Qutdligssat (et både- og reparationsværksted) fik sin lagerforvalter til at flytte med sig.

Lærepladser er ligeledes blevet overflyttet og uddannelsen fuldført på tilflytningsstedet. Der blev derved afsløret tilfælde, hvor det viste sig, at der ikke var oprettet lærekontrakt, men hvor den unge troede, at der var tale om et sådant lærlingeforhold.

De unge uden uddannelse gik ind på arbejdspladserne alt efter hvad tilflytningsbyen havde at tilbyde. I Frederikshåb hovedsagelig få filétfabrikken, i Godthåb som tjenere, servitricer, klinikmedhjælpere og kivfat. I Holsteinsborg var det største arbejdssted for unge som ældre "Sipeneq", et produktionskooperativ for rensdyrkød, hellefisk, laks m.m.

Arbejdsløshed forekom i de sædvanlige perioder, hvor fabrikkerne ingen tilførsler får og hvor der er bygge- og anlægsstop (om vinteren). Bogstavelig talt alle arbejderne havde prøvet arbejdsløshedsperioder, og især de første par år efter tilflytningen kunne de være af måneders varighed og komme ofte efter hinanden.

KVINDENS ARBEJDSMULIGHEDER

Kvinder havde få arbejdsmuligheder i Qutdligssat. Mest almindelige var jobs som kivfak på sygehuset og hos private danske familier samt som rengøringsass. på skolen. På tilflytningsstederne er det stadig de mest almindelige jobs for kvinderne fra Qutdligssat, men er nu udvidet med børnehaver, fabriksarbejde o.a.

At udbuddet og arbejdsmulighederne for kvinder er større har bevirket, at familierne har kunnet klare sig økonomisk også i perioder hvor manden er arbejdsløs.

LEVEOMKOSTNINGER

De fleste familier fra Qutdligssat var blevet chokeret over, hvor dyrt det er at leve i de byer, de er flyttet til. Først og fremmest den høje husleje, som var ved at slå bunden ud af mange familiers økonomi. I Qutdligssat boede mange frit eller meget billigt til leje og varme havde de også frit i form af kul. De havde adgang til at skaffe sig grønlandsk proviant, hvis ikke frit, så for en lille udgift. I tilflytningsbyerne har det været et stort handicap for dem, at de ikke kender fangst- og fiskestederne og naturforholdene netop der på stedet.

VALG AF TILFLYTNINGSSTED

Dette var som regel sket efter bolig- og arbejdsmuligheder, samt efter hvor de oprindeligt kom fra og stadig havde familie. Især de første som flyttede gjorde det på "forventet efterbevilling", d.v.s. de flyttede til noget familie, som de så regnede med ville tage sig af dem. Det havde vist sig at skuffe i nogle tilfælde.

Dem, der ikke havde familie eller andet tilhørssted end Qutdligssat søgtes motiveret til at flytte derhen, hvor der var brug for deres arbejdskraft for at opfylde prognoserne.

"Lille Qutdligssat" i Jakobshavn/Ilulíssane Qutdligssarmiut
nūtut igdlue

det gælder bl.a. Frederikshåb. Det er især blandt dem, der er flyttet på den måde, nogle føler sig tvangsforflyttet og er utilfredse med bostedet.

LIVET I TILFLYTNINGSBYERNE

De forflyttede fra Qutdligssat har måttet efterlade ejendele, skyde hunde og fraflytte hjembyen og det kendte fangstområde og samværet med menneskene dér. Har måttet flytte til et nyt sted, hvor de ikke var særlig velkomne, men betød endnu en byrde for de i forvejen hårdt belastede byer. Har måttet flytte til nyt eller intet arbejde, som betyder nedgang i løn og anseelse og til en enorm stigning i leveomkostningerne.

På trods deraf har de tilpasset sig - eller indrettet sig under - den nye situation i helt fantastisk grad. De er god og efterspurgt arbejdskraft og har de ikke kunnet overføre deres arbejdsforhold, så har de kunnet overføre deres fagforeningskundskaber. De er kendt som gode organisatorer og talsmænd rundt om på fabrikkerne. Nogle er begyndt at gøre sig gældende i kommunalpolitikken på tilflytningsstedet.

Der har naturligvis været problemer for den enkelte og for de enkelte familier, samt for tilflytningsbyerne med at indplacere denne specielle kategori af tilflyttere. De forflyttede har svaret med forskellige "løsninger" som: Stor aktivitet i det offentlige og politiske liv, i foreningsliv, i værtshusliv, ved indeslutning og følgende social isolation. Egentlig sociale tilfælde er få og 90% af dem, var kendt som sådan også i Qutdligssat. De sociale ydelser til Qutdligssætterne efter fraflytningen kan imidlertid ikke skilles ud fra ydelser til andre. Det skete for at de ikke skulle blive udsat for særbehandling og resten af livet være mærket som "en fra Qutdligssat", blev det forklaret.

Situationen i byerne er forskellig og deri afspejles tilflytternes situation. Bolig- og arbejdsforhold virker ind

derpå, men ligeledes gør geografiske og befolkningsmæssige forhold.

Generelt set affinder tilflytterne sig med situationen og underordner sig den og omstændighederne. Men de udgør stadig en særlig gruppe og mange Qutdligssat-familier omgås kun andre Qutdligssat-familier og kender ingen andre på tilflytningsstedet.

DET VAR IKKE SKET I DAG !

De fleste politikere og embedsmænd er i dag enige om at nedlæggelsen af Qutdligssat var en fejltagelse.

Hos de grønlandske politikere, især på lokalplan, voksede som årene gik bevidstheden om, at det der foregik var politisk og at politiske processer kan påvirkes. Kommunalbestyrelsesformanden siger bagefter:

"...hvis Landsrådet og kommunalbestyrelsen havde stået sammen også politisk og på den anden side af bordet statsrevisorerne, så tror jeg der ville have været en mulighed ... Men bagefter så viste det sig, at de (revisorerne o.a.) ikke har orienteret kommunalbestyrelsen fuldt ud."

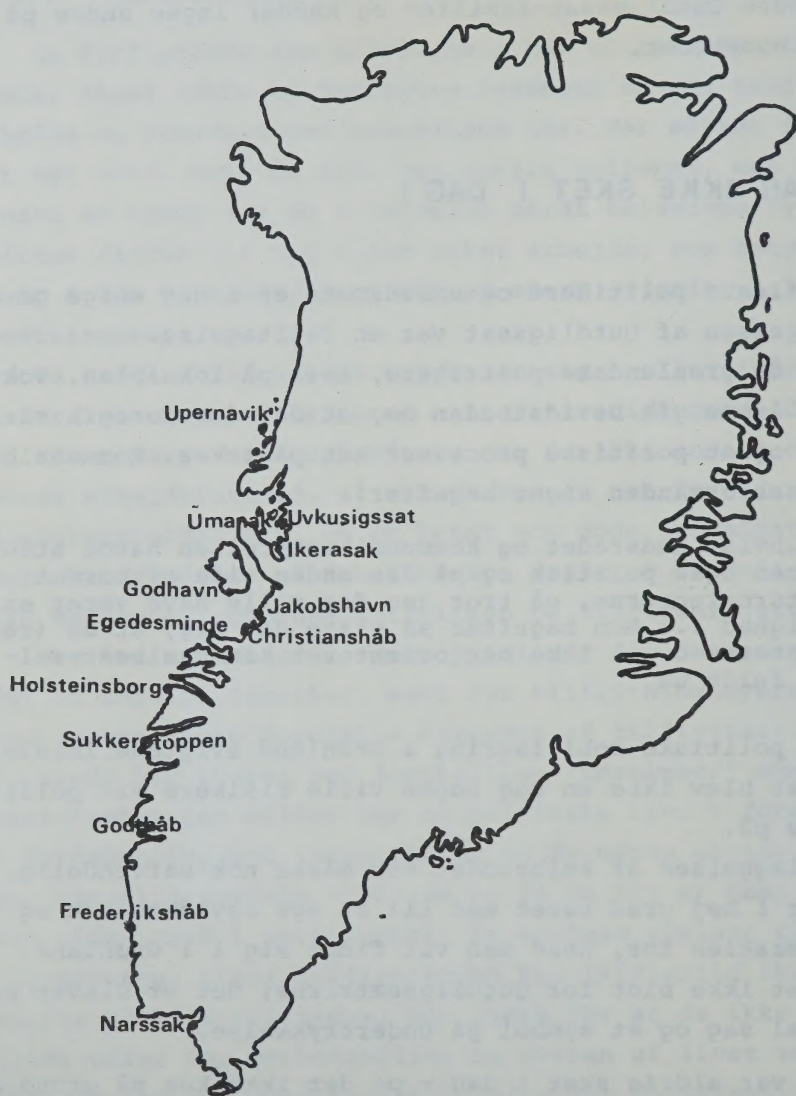
Den politiske mobilisering i Grønland svigtede imidlertid. Det blev ikke en sag nogen ville risikere sit politiske liv på.

Nedlæggelsen af kulbruddet var måske nok uafvendelig, men har i høj grad været med til at øge bevidstheden og hæve tærsklen for, hvad man vil finde sig i i Grønland. - Og det ikke blot for Qutdligssætterne; det er blevet en national sag og et symbol på undertrykkelse.

Det var aldrig sket i dag - og det ikke kun på grund af ændrede økonomiske forhold omkring ressourcer som olie og kul.

SÅ SPREDT BOR DE NU !

39693

Pam:
622: (*38)
HAA

AUTHOR

HAAGEN, Birte

TITLE Qutdligssat - en kulmine i
Grønland; om nedlaeggelsen af....DATE
LOANED

BORROWER'S NAME

DATE
DUE

39693

BOREAL INSTITUTE
FOR NORTHERN STUDIES LIBRARYTHE UNIVERSITY OF ALBERTA
EDMONTON, ALBERTA. T6G 2E9

0 1620 0335 7157

BERETNINGER OG KUNDGØRELSE

VEDRØRENDE

STYRELSEN AF GRØNLAND.

Nr. 4.

1923.

Forslag til Finanslov for Finansaaret 1. April 1924—31. Marts 1925.

§ 25.

Af Grønland beregnes nedenstaaende Indtægt 190 585 Kr.

I. Driften.		Kr.	Kr.
A. Indtægt.			
1. Administrationen.			
a. Kryolitalgift (Koncession af 2. Marts 1914)			600 000.
b. Minedrift i Grønland (Koncession af 29. Juni 1904)			1 000.
c. Driften af Kulbrudet ved Kaerssuarssuk			32 202.
			633 202.
2. Handelen.			
a. Brutto-Fortjeneste paa Udhandlingsvarer (anslaaet) ..			200 000.
b. Brutto-Fortjeneste paa Indhandlingsvarer (anslaaet) ..			1 900 000.
c. Rente-Indtægt af Bankbeholdninger			10 000.
d. Pakhusleje			9 800.
e. Andre Indtægter			6 000.
			2 125 800.
B. Udgift.		Kr.	Kr.
1. Fællesudgifter vedrørende Administration, Sundhedsvæsen, Handel, Skibsfart samt Kirke- og Skolevæsen.			
a. Lønninger, Honorarer m. v.:			
1. Lønninger m. v. til Tjenestemænd		61 399.	
2. Honorarer:			
a. Aarlige Honorarer til Tjenestemænd		2 520.	
b. - Ikke-Tjenestemænd		7 680.	
			71 599.
b. Andre Udgifter			
1. a. Kontorholdsudgifter		12 000.	
b. Leje af Kontorlokaler		4 200.	
			16 200.
c. Understøttelser			200.
d. Udgifter ved Direktørens Inspektionsrejse til Grønland			2 000.
e. Postbesørgelsen			2 500.
f. Overordentlige Udgifter			1 750.
g. Afskrivning paa et Rejsefartøj			963.
			95 212.